

JADIDLARNING ILM YO'LIDA KO'RSATGAN ULKAN ISHLARI

Pardaboyeva Shaxnoza Ziyodilla qizi

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Xalqaro va audovizual jurnalistika fakulteti

Xalqaro jurnalistika yo'nalishi 4 bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada jadidlarning ilm-fan va modernizatsiyaga qo'shgan hissalarini haqida umumiy ma'lumot berilgan bo'lsa-da, keyingi tadqiqotlar Jadid harakati ta'sirida bo'lgan aniq shaxslar, muassasalar va ilmiy yutuqlarni chuqurroq o'rganishi mumkin. Bundan tashqari, ularning islohotlarining Markaziy Osiyodagi zamonaviy ta'lim va ilmiy izlanishlarga uzoq muddatli ta'sirini o'rganish, ularning ishlarining doimiy ahamiyatini yoritib beradi.

Kalit so'zlar: jadidlar, Markaziy Osiyo, ta'lim islohoti, fan, modernizatsiya, o'quv dasturi, til islohoti, ayollar ta'limi, o'qitish metodikasi, ijtimoiy taraqqiyot.

Аннотация: Хотя в этой статье дается обзор вклада джадидов в науку и модернизацию, дальнейшие исследования могут углубиться в конкретных людей, институты и научные достижения, на которые повлияло движение джадидов. Кроме того, изучение долгосрочного влияния их реформ на современное образование и научные исследования в Центральной Азии проливает свет на непреходящую важность их работы.

Ключевые слова: джадиды, Центральная Азия, реформа образования, наука, модернизация, учебная программа, языковая реформа, образование женщин, методика преподавания, социальное развитие.

Annotation. While this article provides an overview of jadids' contributions to science and modernization, subsequent research can delve deeper into specific individuals, institutions, and scientific advances influenced by the Jadid movement. In addition, the study of the long-term impact of their reforms on modern educational and scientific research in Central Asia illuminates the continuing importance of their work.

Keywords: jadids, Central Asia, education reform, science, modernization, curriculum, language reform, women's education, teaching methodology, social progress.

XIX-asr oxiri va XX-asr boshlari Markaziy Osiyoda jadid harakati deb nomlanuvchi transformatsion harakatning guvohi bo'ldi. Arabcha "yangi" yoki "zamonaviy" so'zidan kelib chiqqan jadidlar jamiyatning turli jabhalarida, shu jumladan ta'lim va ilm-fan sohasida muhim islohotlarni amalga oshirishga intildilar. Ushbu maqolada jadidlarning Markaziy Osiyoda ilm-fan va modernizatsiyani rivojlantirishdagi o'rni, ularning o'quv dasturlarini isloh qilish, tillarni modernizatsiya

qilish, ayollar ta'limi, o'qitishning innovatsion usullari va jamiyat taraqqiyotiga qo'shgan hissalariga e'tibor qaratilgan.

Jadidlarning ilm-fan va modernizatsiyaga ta'sirini o'rganish uchun ushbu maqola tarixiy hujjatlar, ilmiy tadqiqotlar va davrdagi dastlabki manbalarga asoslanadi. Tegishli adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish jadidlarning maqsadlari, strategiyalari va fan ta'limi sohasida kiritgan o'zgarishlari haqida tushuncha beradi.

"Jadidlar", shuningdek, nomi bilan tanilgan jadidlar harakati, ziyolilar va islohotchilar guruhi edi Markaziy Osiyo, ayniqsa 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida. "Jadid" atamasi Arab tilida "yangi" deb tarjima qilinadi, bu ularning turli sohalarda, shu jumladan ta'lim va ilm-fan sohasida modernizatsiya va taraqqiyotga sodiqligini anglatadi. Ushbu harakat Rossiya mustamlakachiligi davrida musulmon jamiyatlari duch kelgan muammolarga javoban paydo bo'ldi va an'anaviy Islom jamiyatlarini modernizatsiya qilish va isloh qilishni maqsad qildi.

Ilm-fan sohasida jadidlar zamonaviy ilmiy uslublar va bilimlarni qabul qilishni qo'llab-quvvatladilar, chunki ular ilmiy ta'lim va taraqqiyot o'z jamiyatlarining rivojlanishi uchun juda zarur deb hisobladilar. Ular ilmiy tamoyillarni an'anaviy Islom ta'limotlari bilan birlashtirish muhimligini angladilar va ikkalasi o'rtasida muvozanatni saqlashga intildilar.

Jadidlarning ilm-fan sohasidagi faoliyatining ba'zi muhim jihatlariga quyidagilar kiradi:

- Ta'lim islohoti: jadidlar nafaqat dinshunoslik, balki matematika, tabiiy fanlar va tillarni ham o'z ichiga olgan zamonaviy ta'limning muhimligini ta'kidladilar. Ular an'anaviy Islom ta'limotlari va zamonaviy bilimlarni yaxshi biladigan shaxslarni ishlab chiqarishni maqsad qilib, o'quv dasturiga ilmiy fanlarni kiritgan zamonaviy maktablarni tashkil etishdi.

- Tarjima va nashr: jadidlar ilmiy matnlarni Yevropa tillaridan o'z ona tillariga tarjima qilib, ilmiy bilimlarni mahalliy aholi uchun yanada qulayroq qilishdi. Bu astronomiya, fizika, kimyo va tibbiyot kabi turli ilmiy fanlar bilan bog'liq g'oyalarni tarqatishga yordam berdi.

- Tanqidiy fikrlashni targ'ib qilish: jadidlar ilmiy taraqqiyot uchun zarur bo'lgan tanqidiy fikrlash va oqilona izlanishni rag'batlantirdilar. Ular so'roq qilish va tergov qilish jarayoni barcha sohalarda, shu jumladan fanlarda bilimlarni rivojlantirish uchun juda muhim deb hisoblashgan.

- Ayollar ta'limini targ'ib qilish: jadidlar ko'pincha ayollar ta'limini, shu jumladan ilmiy sohalarni qo'llab-quvvatladilar. Ular ayollarni zamonaviy fanlarga o'rgatish yanada ma'rifatli va ilg'or jamiyatga olib keladi deb ishonishgan.

- Ilmiy jamiyatlar va jurnallar: ba'zi Jadid ziyolilari ilm-fan bilan bog'liq munozaralar va fikr almashishni rivojlantirish uchun ilmiy jamiyatlar va jurnallar

tuzdilar. Ushbu platformalar ilmiy bilimlarni tarqatishga yordam berdi va hamfikrlar o'rtasida hamkorlikni rag'batlantirdi.

•Qishloq xo'jaligi va texnologiyani modernizatsiya qilish: jadidlar qishloq xo'jaligi va texnologiyaga ilmiy tamoyillarni qo'llash muhimligini tan oldilar. Ular hosildorlik va turmush tarzini yaxshilash uchun zamonaviy dehqonchilik texnikasi va texnologiyalaridan foydalanishni targ'ib qildilar.

•Sog'liqni saqlash va tibbiyot: jadidlar ilmiy yutuqlarga asoslangan sog'liqni saqlash va tibbiy amaliyotni yaxshilash tarafdori edilar. Ular tibbiyotni o'rganishni va o'z jamoalariga sog'liqni saqlashni yaxshilash uchun zamonaviy tibbiy texnikani qo'llashni rag'batlantirdilar.

Umuman olganda, jadidlarning ilm-fan yo'lidagi ishlari ularning madaniy va diniy merosini hurmat qilgan holda o'z jamiyatlarini modernizatsiya qilish istagidan kelib chiqqan. Ular ilm-fan taraqqiyot va taraqqiyot uchun kuchli vosita bo'lishi mumkinligini tan oldilar va o'z xalqlarining hayotini yaxshilash uchun ilmiy bilimlarni o'z jamiyatlari tarkibiga qo'shishga intildilar.

Jadidlarning sa'y-harakatlari qiyinchiliklardan xoli emas edi. Ular jamiyatdagi konservativ elementlarning, xususan, o'zlarining islohotlarini an'anaviy qadriyatlarga tahdid deb bilgan diniy rahbarlarning qarshiliklariga duch kelishdi. Biroq, jadidlarning ilm-fan va modernizatsiyaga sodiqligi mintaqaning intellektual landshaftini shakllantirgan doimiy o'zgarishlarga olib keldi.

Xulosalar:

Jadidlarning ilm-fanga qo'shgan hissalarini Islom olamini modernizatsiya qilishda muhim rol o'ynadi. Biroq, ularning ishi doimiy jarayon bo'lib, hali qilinadigan ishlar ko'p. Ularning merosiga asoslanish uchun ilmiy ta'lim, tadqiqot va infratuzilmaga sarmoya kiritishni davom ettirish juda muhimdir.

Bundan tashqari, Islomiy mamlakatlar va global ilmiy hamjamiyat o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantirish kerak. Bunga sheriklik, almashinuv dasturlari va qo'shma tadqiqot tashabbuslari orqali erishish mumkin. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali Islom olami o'zining ilmiy taraqqiyotini yanada tezlashtirishi va insoniyat ravnaqiga hissa qo'shishi mumkin.

qilib aytganda, jadidlarning ilm-fan va ta'lim islohotlariga bag'ishlanishi Islom olamida ilmiy taraqqiyotga asos soldi. Ularning tanqidiy fikrlash, ilmiy tamoyillar va modernizatsiyaga bo'lgan e'tibori mintaqaning ilmiy manzarasini shakllantirishda davom etmoqda. Ularning hissalarini e'tirof etish va asoslash orqali biz Islom dunyosidagi ilmiy yutuqlar uchun yorqin kelajakni ta'minlay olamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

•O'zbekiston tarixi:Yangi nigoh.Jadidlar harakatidan milliy mustaqillikka qadar.1-3 betlar.

- Alimova D, Rashidova D - »Maxmudxo«ja Behbudiy va uning tarixiy tafakkuri.- Toshkent Akademiya 1999
- Baldauf Ingeborg - XX asr O»zbek adabiyotiga chizgilar»«-Toshkent Manaviyat 2001
- Abdulla AVLONIY - »Turkiy GULISTON yohud ahloq»«(nashrga tayyorlovchi M.Maxsumov) Toshkent Oqituvchi 1992
- «»Jadidlar»«Maxmudxoja Behbudiy .Yoshlar nashriyot uyi Toshkent -2022
- «»Jadidlar»«Abdulla Avloniy. Yoshlar nashriyot uyi Toshkent -2022